

JOHN DONNE:
HALÁLPÁRBAJ
AVAGY VIGASZTALÁS A LÉLEK SZÁMÁRA A TEST HALÓDÓ ÉLETÉVEL ÉS ÉLŐ HALÁLÁVAL SZEMBEN

És Istennél, az Úrnál van kimenetel a halálból.”¹
Zsoltár 68:20

Alapjaik jóvoltából állnak az épületek, hordozzák és alátámasztják őket, és pillérek jóvoltából állnak, megtámasztják és körbeölelik őket, és gerendázatuk jóvoltából állnak, összekötik és egyesítik őket. Az alapok viselik el, hogy meg ne süllyedjenek, a pillérek viselik el, hogy el ne dőljenek, a gerendázat és a kötések viselik el, hogy szét ne omoljanak. Épület-testünk a zsoltárvers első felében van. Éspedig így: *a mi Istenünk a szabadításoknak Istene; ad salutes*, többes számban: szabadítások, így van az eredetiben: Isten az, aki lelki és testi szabadítást is ad nekünk. Viszont az épület alapja, pillérei, gerendázata mind a zsoltárvers másik részében, a textusunkban van, és a szavakat itt - *az Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból* - háromféleképpen fogják fel a magyarázók. Először is, az épület (Isten az, akinél kimenetel van a halálból) azon alapon áll, hogy *ez a mi Istenünk*, az Úr minden szabadításnak Istene. Tehát az Ő hatalmában van, hogy kimenetelt és szabadulást adjon nekünk, még ha mi már a halál torkában és fogai közt vagyunk is, még ha ama örvény, a sír ajkai megnyíltak is reánk. Ebben a felfogásban tehát ez az *exitus mortis*, kijövetel a halálból: *liberatio a morte*, szabadulás a halálból, és ez a legnyilvánvalóbb és legáltalánosabb értelme ezeknek a szavaknak, és ezen alapul a fordításunk is: *megszabadít a haláltól*. Másodszor aztán, a pillérek, melyek megtámasztják és tagolják ezt az épületet (azt hogy: minden szabadításnak Istene a mi Istenünk), így emelkednek: *és Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból*, vagyis a halálunk elrendezése és módja, hogy miféle kimenettel és melyik ösvényen kell távoznunk a világból, legyen az várva várt vagy hirtelen, erőszakos vagy természetes, történjen érzékeink teljes birtokában vagy betegségtől összetörve és szétszórva, mindez sem vádat nem bizonyít, sem ítéletet nem eszközöl, mert bárhogy haljanak is, az Úr szemei előtt drága az ő kegyeseinek halála,¹ és nála van a kijövetel a halálból, az ő kezében van, hogy miképpen távoznunk ebből az életből. Ebben az értelemben tehát ez az *exitus mortis*, halálból kijövetel: *deliberatio in morte*, szabadulás a halálban, nem úgy, hogy Isten megment minket a meghalástól, hanem úgy, hogy gondja lesz ránk halálunk óráján, hogy miféle legyen eltávozásunk. Ebben az értelemben és felfogásban, az ige természetes kerete és összefüggése ad nekünk helytálló és sokatmondó eligazítást. És végül, ennek az épületnek (*tehát hogy Istenünk minden szabadításnak Istene*) a gerendázata és kötéseiben vannak: *ennél az Istennél, az Úrnál van kijövetel a haláltól*, vagyis ez az Isten, az Úr, aki egybekötötte és egyesítette a két természetet egyben, és aki Isten lévén a mi testünkben eljött a világunkba is, nem szabadíthatott meg minket másképp, nem mehetett ebből a világból másképp, nem térhetett vissza előbbi dicsőségébe másképp, mint halállal. És így ebben az értelemben, ez az *exitus mortis*, ez a kijövet a halálból: *liberatio per mortem*, szabadítás halál által, ennek az Istennek, a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak a halála által. Így fogja fel Szent Ágoston e szavakat, és sokan ama nagyszerű személyek is, akik követték őt. Mindhárom sorban tehát ezeket az igéket nézzük: először, hogy a hatalom Istene, a mindenható Atya kimenti szolgáit a halál torkából, aztán, hogy a kegyelem Istene, a dicsőséges Fiú megment minket azáltal, hogy magára veszi ezt a kimenetet a halálból, és aztán hogy, e kettő között, a vigasztalás Istene, a Szentlélek kiment minket minden vigasztalanságból, ki áldott kóstolóval tudatja velünk, hogy akármiféle halállal is rendeltetett halnunk, hogy ez az *exitus mortis* mindazáltal *introitus in vitam*, ez a halálba való kimenet bemenet lesz az örök életre. Mármost e három megfigyelés: szabadulásunk *a morte*, *in morte*, *per mortem*, szabadulásunk a haláltól, halálban és halállal, bőséggel betölti testünk épületében az alapok, a pillérek

¹ Zsoltár 116:15

és a gerendázatok hivatalát, hogy ugyanis a mi Istenünk minden szabadításnak Istene, *mert ennél az Istennél, az Úrnál van kijövet a halálból.*

Először tehát, lássuk, hogy ez az *exitus mortis: liberatio a mortis, Istennél, Úrnál van kijövetel a halálból* és ezért minden mi halálunkban, és ez élet minden halálos nyomorúságában igazán jó kimenetelt remélhetünk tőle. Életünk minden szakaszában és útján megannyi átmenet van halálból halálba; már maga születésünk és bejövünk ebbe az életbe *exitus a morte*, kijövet a halálból, mert anyánk méhében halottak vagyunk, hisz' nem tudjuk, hogy élünk, még annyira sem, mint mikor alszunk, és nincs számunkra szűkösebb sír vagy bűzősebb börtön, mint az anyaméh, ha túl soká időzünk benne, vagy elhalunk ott idő előtt. A sírban nem ölnék meg a férgek, mi tápláljuk, mi etetjük és aztán mi öljük meg a férgeket, kiket mi magunk termeltünk. Az anyaméhben elhalt magzat az anyát öli meg, ki foganta őt, ezért gyilkos, igen, szülőgyilkos, még holtában is. És ha nem halunk meg a méhben, hogy elhaltként megölnénk őt, aki adta nekünk az első életet, a burjánzó életet, mégis halottak vagyunk, ahogy halottak Dávid bálványai. Az anyaméhben *van szemünk, de nem látunk, van fülünk, de nem hallunk.*² Ott az anyaméhben a sötétség cselekedeteire vagyunk alkalmasak,³ mindvégig megfosztva a fénytől; ott az anyaméhben kegyetlenül szipolyozunk,⁴ mert vérrel táplálkozunk, átkozottak leszünk, még ha soha meg sem születünk. Az anyaméhben való formáltatásunkról ezt mondja Dávid: *csodálatos és félelmesen alkottál, és csodálatos előttem ez a tudás, magasságos, nem érthetem azt,*⁵ sőt *az Úrtól lett ez, csodálatos ez a mi szemünk előtt,*⁶ *ipse fecit nos, ő alkotott minket,*⁷ és nem magunk, sem szüleink. *Kezeid formáltak engem és készítették engem egészen köröskörül,* mondja Jób, *és mégis elfordulsz* (ahogy az eredetiben áll) *és megrontasz engem?*⁸ Legyek bár a legnagyobb alkotó mestermunkája (mert az ember mestermű), ha nem vagy többé velem, ha magamra hagysz, ahol alkottál, romlás következik. Az anyaméh, mely az életnek otthona, maga lesz a halál, ha Isten bennehagy minket. Amivel Isten gyakran fenyeget, hogy bezárja az anyaméhet, az nem az első bezáráskor nehéz és vigasztalan átok, hanem a második bezáráskor, tehát nem a meddőségre való bezáráskor, hanem gyengeségre való bezáráskor, *mikor szülésig jutnak a fiak, de nincs erő a szüléshez.*⁹

A nyomorúság diadala elesni a boldogság oly közeli reményétől. És ebben az indulatos átokban a próféta Isten legsúlyosabb haragját fejezi ki: *Adj nékik oh Uram! Mit adj? Adj nékik vetélő méhet!*¹⁰ Tehát mihelyst emberek vagyunk (mihelyst lelket vettünk, elevenedtünk az anyaméhben), mi még nem mondhatjuk, de szüleinknek máris mondaniuk kell a nevünkben: *nyomorult ember, kicsoda szabadítja meg őt halálnak e testéből?*¹¹ - ha nem volna szabadító. Bizonynal ő az, aki ezt mondotta Jeremiásnak: *mielőtt az anyaméhben megalkottalak, már ismertelek, és mielőtt az anyaméhből kijövel, megszenteltelek.*¹² Nem tudjuk biztosan, hogy volt-e bármiféle hajó vagy csónak halászatra, vagy utazásra való, mielőtt Isten elrendelte Noénak a bárka meghatározott formáját.¹³ A szó, amit a Szentlélek Mózes által itt a bárkára használ, mindenféle csónakra vonatkozik – thébah - , és ugyanezt a szót használja Mózes arra is, melybe elrejtették őt, tehát anyja őt gyékény-bárkába tette.¹⁴ De azt biztosan tudjuk, hogy Éva mellett nem volt baba, mikor megszülte Káint, tehát helyesen mondhatta: *possedi virum a Domino*, nyertem

² Zsoltár 115:5-6

³ Róma 13:12

⁴ Zsoltár 74:20

⁵ Zsoltár 139:6

⁶ Zsoltár 118:23

⁷ Zsoltár 100:3

⁸ Jób 10:8

⁹ Ésa 37:3

¹⁰ Hóseás 9:14

¹¹ Róma 7:24

¹² Jeremiás 1:15

¹³ 1Mózes 6:14

¹⁴ 2Mózes 2:3

férfiat az Úrtól,¹⁵ teljesen, egészen az Úrtól; az Úr tett alkalmassá, hogy gyermeket foganjak, az Úr öntött megelevenítő lelket a magzatba, az Úr hozta a világra azt, amit ő maga elevenített meg; mindezek nélkül Éva csak azt mondhatta volna, hogy az én testem hullaház lett, és *Domini Domini sunt exitus mortis, Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból*.

De akkor ez az *exitus a mortis* nem egyéb, mint *introitus in mortem*, ez a kijövet, ez a szabadulás a halálból, az anyaméh halálából: bemenet, kiszabadulás egy másik halálba, ennek a világnak sokféle halálába; halotti lepel burkol anyánk méhében, mely fogantatásuktól velünk növekszik, és e halotti lepelbe csavarva lépünk be ebbe a világba, mert azért jövünk, hogy megkeressük sírunkat. És ahogy az elítélt rabot szabadon bocsátják, de csak hogy összekoldulhassa adósságát, úgy mikor az anyaméh szabadon bocsát minket, mi mégis úgy hozzá vagyunk kötve Hesztia kötelékeivel,ⁱⁱ ama pórázsal, hogy nem mehetünk onnan, de nem is maradhatunk ott; a születésben felsírva már temetésünk celebráljuk, mintha anyánk velünk vajúdva töltötte volna hatvan-hetven esztendőnket mind, és életkörünk, ím, kezdőpontján máris végére ért; keresztségért esdeklünk egy másik szentséggel, a könnyekével, és oly világba jövünk ki, mely sok időkre fennmarad, de mi nem maradunk meg. *In domo partis*, mondja Üdvözítőnk, a mennyekről szólva, *multae mansiones*: sokféle és maradandó hajlékok vannak.¹⁶ Ha tehát egy férfiú nem lakhat mártírnak hajlékában (nem ontotta vérért Krisztusért), lakhat a hitvalló hajlékában, ha kész volt Isten dicsőíteni vére hullása árán is. S ha egy asszony nem lakhat a szűz hajlékában (a házasság szent állapotát választotta), lakhat még a matróna hajlékában, ha gyermekeket szült és nevelt az Úrnak félelmében. *In domo partis, Atyámnak házában*, a mennyben sok hajlék van, de itt, itt a földön, az ember Fiának nem volt fejét hová lehajtania,¹⁷ mondja ő maga. *Nonne terram dedit filiis hominum?*¹⁸ Hát miképpen adta Isten ezt a földet az emberek fiainak? Nekik adta a földet, hogy föld porából vétessenek, nekik adta a földet, hogy sírjuk és temetőhelyük legyen, hogy visszatérjenek és visszaporladjanak a földbe, de nem hogy a birtokuk legyen. *Nincs itt maradandó városunk*,¹⁹ sőt kunyhónk sincs maradandó, sőt, személy, test sincs maradandó. Bármit is akar Szent Jeromos az izraeliták pusztai útja kapcsán a hajlék, *mansio* szóval fordítani;²⁰ a szó (az eredeti szó: *nasang*ⁱⁱⁱ) csakis vándorlást jelent, bujdoklást. Még Isten Izraelének sincsenek táborhelyei, csak vándorlásai, bujdokolásai ebben a világban. Mert milyen mértékkel mérte Jákób az ő életét a fáraónál? *Az én bujdosásom esztendeinek napja*.²¹ És bár az apostol nem mondja, hogy *morimur*, hogy míg testben vagyunk, halottak vagyunk, azt azonban mondja: *peregrinamur*, míg e testben vagyunk, bujdokolunk, és távol vagyunk az Úrtól,²² tehát mondhatta volna: halottak vagyunk, mert ez az egész világ egyetemes temetőkert, közös sírhelyünk, és amit a legnagyobb személyek éltek és tettek, az sem egyéb, mint elföldelt tetemek rázkódása földrengéskor. Amit életnek nevezünk: *hebdomada mortium*, héthalál, életünk hét napja, hét szakasza, mit meghalással töltünk, hétszeres meghalással; és aztán ott a vég. Születésünk áthal a gyermekségbe, és gyermekségünk áthal az ifjúságba, és az ifjúság meg a többi áthal a vénkorba, és meghal a vénkor is, bevégezve mind. És egyik sem úgy támad, sem az ifjúság a gyermekségből, sem a vénkor az ifjúságból, ahogy a megholt fénymadár hamvából új fénymadár kél, hanem ahogy a dögből darázs vagy kígyó, vagy trágyából csúszómászó. Ifjúságunk rosszabb, mint gyermekségünk, és vénkorunk rosszabb, mint ifjúságunk. Ifjúságunk éhes és szomjas a bűnre mind, amit a gyermekségünk nem ismert; vénkorunk pedig bánkódik és dühöng, hogy nem követheti el a bűnöket, miket ifjúságunk megtett; és mellette, mindegyre annyi halál, vagyis annyi halálos

¹⁵ 1Mózes 4:1

¹⁶ János 14:2

¹⁷ Máté 8:20

¹⁸ Zsoltár 115:16

¹⁹ Zsidó levél 13:14

²⁰ 2Mózes 17:1

²¹ 1Mózes 47:9

²² 2Korinthus 5:6

nyomorúság kíséri ennek az életnek minden feltételét és minden szakaszát, hogy maga a halál már megkönnyebbülés azoknak, akik ezeket szenvedik. Éppen ebben az értelemben kívánja Jób, hogy Isten bárcsak ne adott volna neki kijövetelt az első halálból, az anyaméhéből: *Miért is hoztál ki engem anyámnak méhéből? Vajha meghaltam volna, és szem nem látott volna engem! Lettem volna, mintha nem is voltam volna.*²³

S nemcsak a türelmetlen Izraeliták zúgolódtak (*bár megboltunk volna az Úr keze által Égyiptom földén*),²⁴ hanem maga Illés is, mikor Jézabel elől menekült, és vigyázván életére, ahogy a textus mondja, leült egy fenyőfa alá, és azt kívánta, hogy bár halna meg, és azt mondta: *Elég! Most, óh Uram, vedd el az én lelkemet!*²⁵ Így igazolja Jónás türelmetlenségét, sőt, haragját Istennel szemben: *Most azért Uram, vedd el, kérek, az én lelkemet én tölem, mert jobb meghalnom, mintsem élnem!*²⁶ És mikor Isten megkérdi őt: *Avagy méltán haragszol-e?* - azt feleli: *Méltán haragszom, mind halálig!* Halálnál is mennyivel rosszabb halál ez az élet, amit ilyen jó emberek ennyire gyakran cserélnék halálra! De ha esetem olyan volna, mint Szent Pál esete, *quotidie morior*, naponként halál révén állnék,²⁷ mert valami halálnál nehezebb hull rám naponként; ha esetem a Dávid esete volna, *tota die morificamur*, gyilkolnak minket minden napon,²⁸ mert nemcsak minden nap, hanem a napnak minden óráján valami halálnál nehezebb hull rám; s bár legyen rám is igaz: *conceptus in peccatis*,²⁹ vétekben formáltattam és bűnben fogant anyám (már akkor haltam egy halált); bár legyen rám is igaz, *natus filius irae*, természet szerint haragnak fia vagyok,³⁰ mert nemcsak bűn gyermekeként születtem, hanem harag gyermekeként is, Isten bűn elleni haragja gyermekeként, mely súlyosabb, mint a halál, akkor is: *Domini Domini sunt exitus mortis*, az Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból, és Jób után, József után, Jeremiás és Dániel után, én nem kételkedhetem a szabadításban. És ha más szabadulás nem segít tovább dicsőségéhez és javamhoz, mégis nála a halálnak kulcsai,³¹ és ő kiengedhet engem azon az ajtón, vagyis megszabadíthat e világ sokféle halálából, *omni die* és *tota die*, minden napnak halálából és minden órának halálából, ama egy halál révén, a test és lélek végső feloszlásával, mindennek vége által.

De akkor ez mindennek vége? A testnek és léleknek feloszlása ez az utolsó halál, amit a test el fog szenvedni? (A lelki halálról most még nem szólunk.) Nem. Bár ez *exitus a morte* lesz: de *introitus in mortem*; bár kijövetel lesz e világ sokféle halálából, ám bemenet lesz a romlás és rothadás halálába, a férgek és a porladás halálába, a sírba hullás és sírból kiszóratás halálába, melyben minden halott ember újra meghal. Krisztus különös kiváltsága volt, hogy ne halja meg ezt a halált, hogy ne lásson romlást. Mi adta neki ezt a kiváltságot? Nem az Arimátiai József kenetei és fűszerszámai, melyek ugyan a szükségesnél is hosszabb időre megóvhatták volna testét a romlástól és porladástól, három napnál is tovább, de ez nem lett volna elegendő mindörökre. Mi őrizte meg őt? Az eredendő bűntől való mentessége és szabadsága őrizte romlástól és porladástól? Igaz, hogy az eredendő bűn hozta ránk ezt a romlást és porladást; ha nem vétkeztünk volna Ádámban, nem kellene a *halandónak halhatatlanba öltöznie*, ahogy apostol mondja, és a *romlandónak romolhatatlanba öltöznie*,³² de mi ebből a világból mindenféle halandóság és romlandóság nélkül megyünk át a másik világba. De mivel Krisztus magára vette a bűnt, mely miatt halandóvá is lett, romlást és porladást is látnia kellett volna a bűn miatt, még ha eredendő bűn nem is volt benne; akkor mi őrizte meg őt? Vajon a két természetnek, az Istennek és embernek személyi egysége őrizte meg romlástól és porladástól? Igen,

²³ Jób 10:18-19

²⁴ 2Mózes 16:3

²⁵ 1Királyok 19:4

²⁶ Jónás 4:3

²⁷ 1Korinthus 15:31

²⁸ Zsoltár 44:23

²⁹ Zsoltár 51:7

³⁰ Efézus 2:3

³¹ Jelenések 1:8

³² 1Korinthus 15:42

ez volt a legerősebb balzsam, az isteni természettel való megbalzsamoztatás, az örökkévalósággal való megbalzsamoztatás, mely képes volt megőrizni őt romlástól és porladástól mindörökre. És ő így balzsamoztatott meg, magával az isteni természettel, testében és lelkében is; mert az istenség, az isteni természet nem távozott el, hanem a sírban is egyesülve maradt halott testével; mégis, dacára e hatalmas bebalzsamoztatásnak, dacára a két természet személyi egységének, látjuk, Krisztus meghalt; és dacára minden egységnek, mi Istenné és emberré tette őt, mert nem emberré lett (mert a test és lélek egysége adja az embert, és akinek testét és lelkét elválasztja a halál, míg ez állapot tart, voltaképpen nem ember). És ezért ahogy őbenne a test és a lélek felbomlása nem a személyi egység felbomlása volt, úgy semmi sem kényszerít, hogy azt mondjuk: holott Krisztus romlást és porladást látott a sírban, ez nem a személyi egység felbomlása volt, mert az isteni természet, és az istenség együtt maradt Krisztus testének minden elemével és alapjával, valamint személyének két alkatelemével, testével és lelkével is. E romolhatatlanság tehát nem József keneteiben és fűszerszámaiban volt, nem is Krisztus ártatlanságában, eredendő büntől való mentességében, és nem is a személyi egységben volt (illetve nem szükséges azt mondani, hogy abban volt). Hanem testének ez a romolhatatlansága legnyilvánvalóbban ebben van: *non dabis*, te nem engeded, hogy a te szented rothadást lásson;³³ nem kutatunk tovább okokért és magyarázatokért a vallás titkaiban, hanem Isten akaratára és tetszésére nézünk; Krisztus maga is korlátozta kérdéseit: *ita est*, igen, Atyám, mert így volt kedves te előtted.³⁴ Krisztus teste azért nem látott romlást tehát, mert Isten úgy rendelte, hogy nem láthat. Az alázatos lélek (és csak az alázatos lélek a vallásos lélek) Isten céljaira bízta magát, és Isten rendelkezéseire, melyeket ő kihirdetett és kinyilatkoztatott, s ezeket nem magunkban költöttük és képzeleltük, gondoltuk valami lehetőség, valami eshetőség alapján; így ezt Péter hozza elénk jeruzsálemi prédikációjában, és Pál is Antióchiában.³⁵ Ők nemcsak azért prédikálják, hogy Krisztus úgy támadott fel, hogy nem látott romlást, mert Isten elrendelte ezt, hanem mert ki is nyilvánította ezt a rendelkezését prófétái által; éppen ezért idézi Pál apostol számos alkalommal a második zsoltárt e rendelkezésre nézve, és ezért idézi mind Szent Péter, mind szent Pál a tizenhatodik zsoltárt e helyen; mert mikor Isten kihirdeti rendelkezését és szándékát a prófétáinak határozott igében, vagy mikor e rendelkezést végbemenetelében hirdeti ki, akkor a mienkké teszi azt, akkor megnyilvánítja előttünk. És ezért, mivel vallásunk titkai nem az elménk tárgyai, hanem hit által Isten rendelkezésén és szándékán nyugszunk (igen, óh, Istenem, mivel ez a te akaratod, így kell lennie), Isten rendelkezéseit mindig kinyilatkoztatásukban kell figyelembe vennünk. Ami kinyilatkoztatás, az mind Isten igéjében van, vagy a rendelkezés végrehajtásában; és amikor e kettő egybefut és találkozik, az a lehető legerősebb bizonyíték: ezért amikor felismerem a lelki fiúságnak és örökbefogadásnak azokat a jegyeit, melyeket Isten igéje közölt velem, amikor felismerem, hogy irántam való jó szándéka valósul meg, minthogy valóban abban az engedelmisségben és azon feltételek között élek, melyek a lelki fiúságnak és örökbefogadásnak bizonyítékai; akkor, amennyiben látom e jegyeket és úgy is élek, biztosan vigasztalhatom magamat szent bizonyossággal és örökbefogadtatásom derűs megingathatatlanságával. Krisztus eltökélt ebben, Isten szándéka nyilvánvaló volt számára; Szent Péter és Szent Pál eltökéltek Isten szándékának e kétféle ismeretében, Isten igéjében, mielőtt az idők teljességében rendelkezése végre nem hajtattott. Ezelőtt próféták jövendölték, és most megvalósult, mondják, Krisztus, ki nem látott romlást, feltámadott.

Íme, ez Krisztus különös kiváltsága, hogy teste nem láthat romlást, és ez második eljöttékkor, mikor ítéletre jön, kiterjed mindazokra, kik akkor élni fognak; testük nem lát romlást, mert, ahogy az apostol mondja, és mint titkot, mint misztériumot mondja: *ímé, titkot mondok néktek, mindnyájan nem aluszunk el* (vagyis nem maradunk a halál állapotában a sírban), *de mindannyian elváltozunk egy szempillantásban*,³⁶

³³ Zsoltár 16:10

³⁴ Máté 11:26

³⁵ ApCsel 2:31, 23:35

³⁶ 1Korinthus 15:51

felbomlunk, és ugyanebben a pillanatban újraegyesülünk, a lélek és a test újra egybekötöttik, és hogy bizonytalanság lesz halál és bizonytalanság lesz feltámadás, de nem lesz romlásban szunnyadás; de nekünk, akik most meghalunk és holtan szunnyadunk, nekünk mind el kell szenvednünk ezt a posztthumusz halált, ezt a halál utáni halált, sőt, ezt az eltemetetés utáni halált, e felbomlás utáni felbomlást, a romlás és rothadás, a bomlás és porladás halálát, a sírban oszlás és a sírból kiszóratás halálát, amikor Jóbbal együtt azt kell mondaniuk a testeknek, kik királyi szülők gyermekei voltak, és szülei voltak királyi gyermekeknek: *a sírnak mondom: te vagy az én atyám; a férgeknek pedig: ti vagytok az én anyám és néném.*³⁷ Siralmas rejtély, mikor ugyanaz a féreg az anyám, a nővérem és én magam! Siralmas vérfertőzés, mikor házasságra kell lépnem anyámmal és nővéremmel, és apjává és anyjává kell lennem saját anyámnak és nővéremnek, nemzenem és szülöm kell ama férget, ki maga e nyomorult ínség; mikor szám megtelik porral, és *a féreg tápláléka, édes tápláléka* leszek;³⁸ mikor a becsvágyó nem vehet elégtételt, ha az élők legszegényebbike tapod rajta, és a legszegényebb sem vehet elégtételt azzal, hogy fejedelmekkel lett egyenlővé, mert egyenlők lesznek ugyan, de porként. *Ez meghal az ő teljes boldogságában, egészen megelégedetten és nyugodtan; ama elkészített lélekkel hal meg, mert nem élhetett a jóval. Együtt fekszenek a porban, és féreg lepi őket.*³⁹ Jóbnál és Ézsaiásnál⁴⁰ ellepi és takarja őket: *fekvő ágyad férgek, és takaró lepled pondrók.* Ezek a gyékényfonatok és szőnyegek az emberek fiainak legnagyobbjai alatt és ez a pompa és baldachin fölöttük. Még ama testek is, mik a *Szentlélek templomai* voltak⁴¹ elérkeznek a kövek e széthordatásához,⁴² az omláshoz, a törmelékhez, a porhoz; még Isten Izraelére, magára Jákóbra sincs más szó, más megnevezés, csak ez: *vermis Jacob*, férgecske Jákób.⁴³ E posztthumusz halál, a temetés utáni halál igaz meggondolása tehát, hogy miután Isten (nála a kijövetel a halálból) kiszabadított engem az anyaméh halálából a világba behozván engem, és miután kiszabadított engem a világ sokféle halálából sírba terítve engem, nekem újra meg kell halnom e test porladásában és e por szétszóratásában. Hogy a királynak, ki éltében sok népre kiterjesztette hatalmát, porában kell hevernie az ólomkoporsó sarkában, míg csak el nem porlad az ólomlemez; és hogy a magánzó és visszavonult embernek, ki mindig csak a magamagáéra gondolt, és sosem lépett fel nyíltan, síri porában közszemlére kell kerülnie, és hogy (mert ilyen a sír körforgása) össze kell keverednie minden út és minden trágyadomb porával, és el fogja nyelni minden pocsolya és tócsa - ez a legdicstelenebb és legszörnyűbb meggyalázás, ez az ember leghalálosabb és legönkényesebb kisemmizése, hát ezt kell tekintetbe vennünk. Isten igen magasra emeli hatalmának kinyilvánítását, amikor Ezékiel prófétát száraz csontokkal teli völgybe viszi, és azt mondja: *embernek fia! vajjon megélednek-e ezek a tetemek?* - mintha lehetetlen lett volna, és mégis megéledtek; *az Úr adott reájuk inakat, és hozott reájuk húst, és bőrrel beborította őket, és adott beléjük lelket, és megéledtek.*⁴⁴ De ott csontok voltak, ott volt valami látható, mely felől lehetett kérdezni: megélednek-e? De a porladásnak és a por szétszóratásának e halálában nem látunk semmit, amiről mondhatnánk, hogy az emberé. Ha azt kérdezzük: megéledhet-e ez a por? Semmi esély rá; ez már pusztán föld pora, mely nem élt soha, és nem is fog. Ez lehet ama ember férgének pora, mely valóban élt, de többé nem fog. Ez lehet egy másik ember pora, kinek nincs köze ahhoz, akit kérdeztünk. A porladásnak és szétszóratásnak ez a halála, a természetes ész szerint, minden halál közt a legvisszavonhatóbb; és mégis: *Domini Domini sunt exitus mortis, Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból;* és egybegyűjtve e port ugyanazon testbe, és megőrizve ugyanazon testet ugyanazon lélekkel, boldog és dicső feltámadásban oly szabadulást ad nekem ebből a halálból,

³⁷ Jób 17:14

³⁸ Jób 24:20

³⁹ Jób 21:23,25-26

⁴⁰ Ézsaiás 14:11

⁴¹ 1Korinthus 3.16

⁴² Prédikátor 3:5

⁴³ Ézsaiás 44:14

⁴⁴ Ezékiel 37.1-11

mely sosem visz engem semmi más halálba, hanem életet ad nekem, mely élet addig él, míg maga az Élet Ura.

Láttuk hát, hogy ez volna az ígék (*Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból*) első értelme; láttuk, hogy bár az anyaméhéből a sírig, és magába a sírba megyünk halálról halára, mégis ahogy Dániel mondja, az Úr, a mi Istenünk ki tud minket szabadítani, és ki fog szabadítani minket.⁴⁵

Most hát továbbmegyünk ezen ígék (*Istennél, az Úrnál van kijövetel a halálból*) második alkalmazásához; hogy ugyanis Istenre, és nem emberre tartozik, hogy ítéljen fölöttünk halálunkkor, és hogy Istenre kell hagynunk az ebből következő eljárást.

A tüneteket, melyekre felfigyelnek, és az előjeleket, melyekből a beteg halálára vagy gyógyulására következtetnek, az orvosok tudományuk alapján és törvényei szerint vizsgálják és közlik, de olyan törvényünk és tudományunk nincs, hogy előjelezzük a lelki halált és kárhozzátást mondjunk a haldokló embernél látott tünetek alapján; gyakorta csak épp annyit látunk, hogy sajnálkozzunk, de nem eleget, hogy kétségbe essünk; mindkét mód csalatkozhatunk: vigasztaljuk magunkat egy barát halálakor, ha azt mondják, úgy ment el, mint egy bárány, vonakodás nélkül; Isten azonban tudja, hogy ezt veszedelmes tompaság és közöny, állapota iránti érzéketlenség kísérhette. Áldott Üdvözítőnk a halállal tusakodva szenvedett, és *lelkében mindhalálíg szomorúsággal*,⁴⁶ és vérverejtékes testi agóniával, és Istennek tett szemrehányásokkal és felkiáltásokkal a kereszten. Egy kegyes ember mondotta a halálos ágyán, vagy inkább halálos gyékényén^{iv} (remete volt): *septuaginta annos Domino servivisti, et mori times?* Csaknem hetven évig szolgáltál a jó gazdának, és mégis vonakodsz elébe menni? Hilarion mégis vonakodott. Barlám kegyes ember volt (szintúgy remete), ő mondta halála napján: *cogita te hodie caepisse servire Domino, et hodie finitutum*, tekintsd ezt a napot úgy, hogy ma álltál Úr szolgálatába, hogy mostantól mindvégig keresztyéniséggel és szüntelen halállal dicsőítsd meg őt, és ha első napod egyben az utolsó is, mily hamar megkapod jutalmadat! Barlám mégis beérte volna azzal is, ha maradhat tovább. Ne vonj le rossz következtetést, ha valaki vonakodik meghalni, mert Isten kegyelme azonnal, egy szempillantásban érvényre jut, és ezt sokszor nem érzékeli kívülálló, sőt, senki más, csak a távozó fél. És hogy az erőszakos halál a gonosztevőket szokta sújtani, ezt a rossz következtetést maga Krisztus tiltotta meg nekünk saját halálával; mert az ő halála ezt a benyomást keltette; úgy tekintettek rá, úgy ítélték el, mint gonosztevőt, és nem kétséges, hogy sokan, akik összefogtak, hogy megöljék, annak tartották őt. Jó emberek váratlan halálára kevés példát hozhatunk a Szentírásból, mert a harci halált nem nevezethetjük váratlan halálnak; de Isten nem példákkal, hanem törvényekkel kormányoz, ezért tehát ne vonj le rossz következtetést váratlan halálból, vagy hirtelen halálból, akkor sem, ha gyáva szavak vagy Isten kegyelme iránti bizalmatlanság társultak hozzá. Úgy marad a fa, ahogy eldől, ez igaz;⁴⁷ de nem az utolsó csapás dönti le a fát, s nem az utolsó szó vagy zihálás minősíti a lelket. S ha könnyörögünk is békességes életért erőszakos halál ellen, időért a megtérésre váratlan halál ellen, és józan, derűs bizonyosságért gyáva és riadt halál ellen, mégse vonjunk le rossz következtetést mások illetén való halálából; *Domini Domini sunt exitus mortis, Istennél, az Úrnál van a kijövet a halálból*. És ő elfogadta Sámson, aki úgy ment ki e világból (netalán készakarva, netalán hagyva magát pusztulni azokkal együtt, kiket megölt), hogy az aligha volt egykönnyen magyarázható. Mégis, a Szentlélek arra indította Szent Pált, hogy dicsérje Sámson⁴⁸ a hit hősei között,^{vi} s így dicséri őt az egész egyház. Döntő napunk nem a halálunk napja, hanem egész életünk folyása. Köszönöm annak, aki imádkozik értem, ha kondul a harang,^{vii} de még inkább köszönöm annak, aki hitre oktat engem, vagy prédikál nekem, vagy tanít, hogyan éljek. *Fac hoc et vive*, ez az én biztonságom, az Úr szája szólta, ezt cselekedd és élni fogsz.⁴⁹ Ám, noha cselekszem, mégis meghalok, meghalom a testi, természeti halált. De Isten

⁴⁵ Dániel 3.17

⁴⁶ Márk 15:34

⁴⁷ Prédikátor 11:3

⁴⁸ Zsidók 11:32

⁴⁹ Lukács 10:28

sosem említi a halált, mintha egyáltalán nem venné figyelembe ezt a halált, a testi, természetes halált. Isten nem mondja, élj jól, és jól fogsz meghalni, tehát könnyű, csendes halállal; hanem: élj jól itt, és élni fogsz örökké. Ahogy egy mondat első része jól illeszkedik a végéhez, és nem számít, és nem érdekes a közbevetés, mely e kettő között áll, éppúgy áramlik át az itteni jó élet az örök életbe, tekintet nélkül arra, hogy miféle halállal halunk. És hogy börtönöm ajtaját olajozott kulcs nyitja meg (szelíd és készítgető betegség által), vagy az ajtót erőszakos halál szakítja be, vagy az ajtót dühödöt és őrjöngő láz égeti fel, ajtó mindenképp nyílik nekem a mennybe, mert az Úrtól van az én életemnek ügye, és *az Úrnál van kijövetel a halálból*. Nem visszük tovább ez igék - Istennél, *az Úrnál van a halálból szabadulás* - második értelmét, miszerint ez a kimenetel a halálból: *liberatio in morte* (szabadítás a halálban), hogy bármi gyötrelmet szenvedjen a test a halál óráján, Isten gondoskodik a lélek biztonságáról. Hanem áttérünk a harmadik részre, az utolsó részre, miszerint ez a halálból való kimenetel: *liberatio per mortem*, szabadulás másnak a halála által.

Sufferentiam Job audiisti, et vidisti finem Domini, mondja Szent Jakab,⁵⁰ *Jóbnak tűrését hallottátok*, mondja, míg minden kötelességetek megtettétek,⁵¹ mert minden emberben, minden szerencsétlen, nyomorult emberben egy Jób beszél. Most: *lássátok az Úr végét*, mondja az apostol, vagyis a sorsát, ami nem az a vég, amit az Úr magára vállalt (üdvösségünkre), s nem az a vég, amit nekünk szán (hogy őhöz hasonlóak legyünk), hanem lássátok az Úr sorsát, mondja, amit maga az Úr halt, a halált, a kínos és szégyenletes halált. De miért halt meg? És miért így halt meg? *Quia Domini Domini sunt exitus mortis* (ahogy Szent Ágoston értelmezi az igét, s válaszol a kérdésre^{viii}), mert ennél az Istennél, *a mi Urunknál volt a kijövetel a szabadulás*. *Quid apertius diceretur?* - mondja, mi volna világosabb, nyilvánvalóbb, mint az igéknek ez az értelme. A Zsoltárvers első részében ez áll: ő, aki a mi Istenünk, ő a *szabadítás Istene; Deus salvos faciendi*, miként Ágoston olvassa: Isten, kinek meg kell szabadítania minket. S ki lehet ő, kérdi, ha nem Jézus? Hisz ezért adatott néki ama név,⁵² mert neki kellett megmentenie minket. És ennél a Jézusnál, mondja, ennél a Szabadítónál⁵³ van *a kijövetel a halálból; nec oportuit eum de hac alios exitus habere quam mortis*; mivel halandó természetünkben lépett ebbe az életbe, nem távozhat másképp ebből az életből, csak halál által. *Ideo dictum*, folytatja, ezért mondják, hogy Istennél, *az Úrnál volt kijövetel a halálból, ut ostenderetur moriendo nos salvos facturum*, hogy megláttassék: ily módon, halállal kellett megszabadítania minket. Továbbá ebből a textusból bizonyítja Szent Izidor, hogy Krisztus valósággal ember (amit a tévelygők épp annyi szektája tagadott, mint ahány azt, hogy valósággal Isten), mert neki, noha ő *Dominus Dominus* (miként a textus kettőzi), Isten és Úr, s noha nála, az Istennél, *az Úrnál a volt kijövetel a halálból, oportuit eum pati*, többet nem mondható, mint amit Krisztus mondott magáról: *ezeket kellett Krisztusnak szenvednie*,⁵⁴ nem volt más útja, csak a halál. Így hát a prédikációk ezen részének passió-prédikációnak kell lennie, mert az ő egész élete szakadatlan szenvedés volt, legyen hát egész Nagyböjtünk^{ix} szakadatlan Nagypéntekké. Krisztus szenvedés-teli élete nem vett el semmit halála kínjaiból, nem viselt ekkor kevesebbet, mert oly sokat viselt már annak előtte. S amit halála előtről mondanunk kell, nem csökkenti, sőt növeli az áhítatot mindaz iránt, amit szenvedéséről mondandók leszünk, ha eljön az ideje méltó magasztalásának. Krisztus attól még egy cseppel sem hullatott kevesebb vért a végén, hogy hullatott körülményekor is, attól még te sem fogsz majd kevesebbet sírni, hogy most sírtál. És ezért legyen elég számodra, hogy velem együtt megtekintsd, miképpen *volt kijövetel a halálból ennél az Istennél, az Úrnál*.

Hogy Isten, ez az Úr, az Életnek Ura meghalhatott: különös belátás; hogy a Vörös tenger kiszáradhatott,⁵⁵ hogy a Nap megállhatott az égen,⁵⁶ hogy a hétszeresre fűtött kemence nem égetett

⁵⁰ Jakab 5:11

⁵¹ Lukács 17:10

⁵² ApCsel 4:12

⁵³ Máté 1:21

⁵⁴ Lukács 24:26

⁵⁵ Zsoltár 106:9

meg,⁵⁷ hogy az éhező oroszlánok nem téptek szét,⁵⁸ ez különös, csodálatosan különös, ám felettébb csodálatos, hogy Isten *meghalhatott*; de hogy Isten meg is akart halni, az ennek is felmagasztalása. Sőt, efelett is való felmagasztalása, hogy Istennek meg kell halnia, halnia kell, és *non exitus* (mondja Szent Ágoston), Isten, az Úr nem szabadulása, csak a halál révén, és *oportuit pati* (mondja Krisztus), amit Krisztusnak szükséges volt szenvednie, azt el is kellett szenvednie; *Deus ultimo Deus*, mondja Dávid, Isten a bosszúállásnak Istene,⁵⁹ nem hagyja bosszúlatlanul, büntetlenül az embernek fiát. Hanem *Deus ultionum libere egit* (mondja itt az ige), a bosszúállás Istene szabadon cselekszik, megbünteti és megkíméli, akit csak akar. Hát nem kíméli meg önmagát? Nem. *Dilectio fortis ut mors*, erős a szeretet, mint a halál,⁶⁰ erősebb, ha felveszi a halált, mely ellen a természet tiltakozik. *Si possibile*, mondja Krisztus, ha lehetséges, múljék el tőlem e pohár,⁶¹ mert szeretete, melyet igazolt már az Atyával szerzett közös végzése, nem tette lehetségessé. *Sok vizék el nem olthatják a szeretetet*.⁶² Sokat megpróbált Krisztus: szeretetből megkeresztelkedett, de szeretete nem ért véget ott; vér és víz egyesült szenvedésében, de ez nem vetett véget szeretetének; vért könnyezett, szemeit és pórúsait vére árasztotta el, mikor megostorozták és tövissel koronázták (*mi Istenünkénél, az Úrnál volt kijövetel a vérből*), és ezek meglettek, de ezek nem oltották ki szeretetét.

Nem akarta kímélni magát, sőt, nem kímélhette magát. Semmi sem volt szabadabb, akartabb, önkéntesebb, mint Krisztus halála. Igen, *libere egit*, szabadon cselekedett, önként halt meg; de mégis, ha figyelembe vesszük a szövetséget, mely közte és az Atya közt kötöttet, *oportuit*, szükségesség kényszerítette; Krisztusnak mindezt el kellett szenvednie. Mikor keletkezett ez a kötelesség, *oportuit*, ez a szükségesség? Mit mondjunk hát, mikor kezdődött? Bizonyos, hogy a rendelkezés, mely szerint Krisztusnak mindezt el kellett szenvednie, örök rendelkezés volt, de volt előtte bármi, ami örökkévaló volt? Végtelen szeretet, örök szeretet; kérlek, vedd szívedre, és fontold meg komolyan: bárhogy is miféle szabadságot képzelhetünk el Krisztusban, hogy meghaljon vagy ne haljon meg; továbbá, a halálnak ez a szükségessége, ez a rendelkezés vajon éppoly örök, mint ez a szabadság; továbbá hogy mégis ennyire nem számított neki ez a szükségesség, ez a meghalás? Atyja csak kígyómarásnak nevezi,⁶³ hogy csak sarkának mardossa majd (a kígyó fogja mardosni sarkát), és mégis az volt a halála, amit a kígyónak kellett megtennie és végbevinnie. Ő maga keresztségnek nevezi, mintha így könnyebb lett volna neki. Keresztséggel kell nékem megkereszteltetnem, és igen szorongattatott, míglen az elvégeztetett,⁶⁴ és mégis, ez a keresztség volt a halála. A Szentlélek örömmel nevezi (*az előtte levő örömmért keresztest szenvedett*),^x mely nem a szenvedésért járó jutalom öröme volt, hanem olyan öröm, mely gyötrelmei közepette is eltöltötte, és belőle fakadt; amikor Krisztus a kelyhét – *calicem* – pohárnak nevezi, s nem is hiába (*megihatjátok-e a pohárt, melyet én iszom?*),^{xi} nem gyűlölettel, nem megvetéssel szól róla. Valóban, pohár volt az, *salus mundo*, az egész világnak gyógyulására. És *quid retribuam*, kérde Dávid, mivel fizessek az Úrnak?⁶⁵ Válaszolj Dáviddal: *accipiam calicem*, felemelem a szabadulásért való poharat; emeld hát, a szabadulásnak poharát, azt ő szenvedését, ha most nem is utánzására, de mindenképpen elmélkedésre. És, tekintsd meg, hogy az Úr, aki Isten volt, mégis meghalt, meg akart halni, meg kellett halnia szabadulásunkért.

⁵⁶ Józsué 10:12

⁵⁷ Dániel 3

⁵⁸ Dániel 6

⁵⁹ Zsoltár 94:1

⁶⁰ Énekek 8:6

⁶¹ Máté 26:39

⁶² Énekek 8:7

⁶³ 1Mózes 3:15

⁶⁴ Lukács 12:50

⁶⁵ Zsoltár 116:12

Hogy Mózes és Illés beszélgettek Krisztussal a színeváltozáskor, azt közli velünk mind Szent Máté, mind Szent Márk,⁶⁶ de hogy miről beszélgettek, az csak Szent Lukács; *dicebant excessum ejus*, mondja, *kimúlásáról, haláláról beszéltek, melyet Jeruzsálemben fog megteljesíteni.*⁶⁷ Az ige, mely textusunk igéje az ő exodus-át, *exitus-át*, halál által való kimenetelét jelzi. Mózes, aki *exodus*-ával előábrázolta a mi Urunk ezen kimenetelét, és aki megjövendölte ebben a cselekvő próféciaiban – ez Izraelnek Egyiptomból való kijövele a Veres tengeren át –, hogy Krisztus saját vérének tengerén vezeti át az emberiséget; és Illés, akinek *exodus*-a és világból való eltávoztása Krisztus mennybemenetelének volt a képe; nem kétséges, nagy meglepéssel beszélgettek a mi áldott Urunkkal *de excessu ejus*, mindezeknek végső betetőzéséről az ő halála által, melynek Jeruzsálemben kellett beteljesednie. Haláláról való elmélkedésünk legyen lágyabb, legyen érzelmesebb, mert arra tekint, ami már megtörtént. A régi rómaiaknál egyfajta riadtsággal és rémülettel bírt a halál neve; nem tudták nevén nevezni a halált, nem, még végrendelkezve sem; még akkor sem tudták azt mondani, *si mori contigerit*, hanem, *si quid humanitas contingat*, vagyis nem mondták: halálom esetén, hanem: ha azt hozza rám az emberi természet. Nekünk, akik naponta szólunk az Úr haláláról (megfeszítették, meghala és eltemették),^{xii} miért volna kellemetlen vagy keserű saját halálunk emlékezete vagy említése? Úgy van minálunk a mostani időkben, hogy a halál neve, meg az Isten halála bőszséggel hangzik, de csak káromló fogadkozásokban és utálatosságokban. Nyomorult emberek, kiktől azt fogják mondani, hogy sosem mondták ki Jézus nevét, merthogy túl gyakran mondták ki a nevét, hallani fogják majd, mit mond Jézus: *nescivi vos*, sohasem ismertelek titeket,⁶⁸ mert komáztak vele. Mózes és Illés csakis szent és örömteli érülettel beszélgetett Krisztussal az ő haláláról, annak jótéteményéről, melyben ők és az egész világ részesülni fognak. A vallásos beszélgetések nem fakadhatnak kíváncsiságból, mert épülésre valók. Továbbá, akkor beszélgettek Krisztussal az ő haláláról, amikor ő a dicsőség legmagasabb csúcsán állott, mit valaha is megmutatott e világban, - színeváltozáskor. Mi félünk szóba hozni e világ hatalmasainak a saját halálukat, inkább halhatatlanság és változhatatlanság hamis képzetét tápláljuk bennük. De: *bonum est nobis hic* (ahogy Szent Péter mondta akkor), jó nekünk itt lenni,⁶⁹ itt, halála megtekintésénél, ezért állítsuk ide sátorunkat (áhitatunkat) ama lépésekhez, melyek által Isten, az Úr elvégezte kijöttét a halálból azon a napon.

Vedd a teljes napot, mely csütörtök azon órájától kezdve, mikor a páskabarányt vette, tart másnapig, addig az óráig, mikor meghalt.^{xiii} S vedd a mai napot áhitatodban úgy, mintha az a nap lenne, és tekintsd meg, mit tett ő, és emlékezz, mit tettél te. Mielőtt elrendelte és megünnepelte volna a szentséget (melyre a páskavacsora elköltése után került sor), alázatosságról adott példát, megmosta tanítványai lábát, még Péterét is, ki egy darabig ellenállt neki. A szent és áldott szentséghez készülve igyekezett-e őszinte alázattal megbékülni az egész világgal, s még azokkal is, akik irtóznak attól, és elutasították engesztelődésedet? Ha így volt, és nem másképp, akkor őhöz hasonlóan töltöttesd utolsó napjának ezt az első szakaszát. A szentség után az időt imádkozással, prédikálással, zsoltározással töltötte éjszakáig; beláttad már, hogy a szentség méltó fogadása abból áll, hogy szentséges volta folytatódik, miként szentséges a reá való készület is? Ha igen, ebben is hasonlóvá tetted magadat őhöz; így töltötte idejét Krisztus éjszakáig. Éjjel kiment a kertbe imádkozni, és túlradva imádkozott, sok időt töltött imádkozással, mennyit is? Mivel szó szerint le van írva, hogy három egymást követő alkalommal imádkozott,⁷⁰ és hogy első imádkozásából tanítványaihoz visszatérve, aludva találta őket, és ezt mondotta nekik: *egy óráig sem bírtatok vigyázni velem?*⁷¹ úgy számítható, hogy három órát töltött imádkozással. Bátorkodlak költsgetve kérdezni, hová mégy, és

⁶⁶ Máté 17:3, Márk 9:4

⁶⁷ Lukács 9:31

⁶⁸ Máté 7:23

⁶⁹ Lukács 9:33

⁷⁰ Lukács 22:41

⁷¹ Máté 26:40

hogyan viseled magad, ha megnőtt a sötét, és beáll az éjszaka? Ha ez az idő azzal telt, hogy szent könyörgésben ajánlottad magad Istennek, és akaratodat alávetted az övének, akkor őhozzá hasonlóan töltötted azt. Akkor imádkozván tusakodott és vért verítékezett. Remélem, szoktál imádkozni; de nem a mindennapos, nem a szokványos imádság, hanem a könnyáradattal kísért imádság, mit áthat a készség, hogy szükség esetén véred ontod dicsőségéért, az ilyen imádság tesz őhozzá hasonlóvá. Éjféltajt egy csók jelére elfogták és megkötözték, nem vagy túlságosan is hasonló őhozzá ebben? Nem így van veled - csak éppen szó szerint, túlságosan is pontosan? - , hogy éjféltajt elfogott és megkötözött egy csók? Onnan bevitték Jeruzsálembe, előbb Annáshoz, aztán Kajafáshoz, és aztán (bármily későre járt) kihallgatták és ütlegették, és átadták a katonák őrizetére, akiktől mindenféle gúnyt és erőszakot szenvedett, fejének eltakarását, arcának leköpését, káromló szavakat, körmönfont botütéseket, miket az evangélium említ; eközben pirkadni kezdett, s szólt a kakas, mi megbánásra hívta Pétert. Hogy töltötted ezt az egész időt, mire emlékszel? Ha bármit tettél, melyre Péter könnyei kellenek, és nem ontottad mégsem, hadd legyenek én ama kakas: tedd meg most. Mestered (szolgái közt a legméltatlanabb által) most tekint rád: tedd meg most. Aztán, reggel, amint megvirradt, a zsidók tanácsot tartottak a főpap udvarában, és megegyeztek az ellene szóló vádban, és elvitték Pilátushoz, hogy ítéljen fölötte; vádoltad-e magadat, mikor felébredtél ma reggel, és örültél-e akár hamis vádaknak is, hogy inkább mondják: amit tettél, bűn volt, noha nem volt az, mintsem hogy rád pirítsák és bizonyítsák azt, ami viszont bűn volt? Akkor őhozzá hasonlóan töltötted azt az órát. Pilátus nem talált ellene bizonyítékot, ezért hogy lerázza magáról az ügyet, és hogy hízelegjen Heródesnek, Galilea tetrarchájának, aki akkor Jeruzsálemben tartózkodott (s mivel Krisztus, galileai lévén Heródes bíraskodása alá tartozott), átküldte őt Pilátus Heródeshez, azzal, hogy inkább bolond, mintsem gonosztevő; Heródes visszavítette őt őrizet alatt (gúnyból) Pilátushoz, hogy járjon el ő; ez pedig nyolc óra körül volt. Hajlandó voltál megjelenni lelkiismeretednek ezen a kihallgatásán, ezen a vallatásán, ezen a hányattatásán, rángattatásán, zaklatásán; hogy kivizsgáld, hogy nyomon kövesd azt ifjúságod bűneitől mostani bűneidig, ágyad bűneitől asztalod bűneiig, és bűneid tényállásától a körülményekig? Akkor ez oly időtöltés, mely hasonló Szabadítódéhoz. Pilátus szabadon engedte volna Krisztust, élve a kiváltsággal, mely azon a napon rendelkezésére állt, mert azon a napon egy foglyot szabadon kellett engednie, de azok Barabbást választották; mentette volna a haláltól, kielégítve haragjukat azzal, hogy további gyötrelmeket rótt rá, megkorbácsoltatta és tövissel koronázta, és kiszolgáltatta gúnyos és aljas szidalmaknak, de nem törődtek vele, megfeszítést követeltek. Próbáltad már bűnödet megváltani böjtöléssel, alamizsnálkodással, vezekléssel és önsanyargatással, hogy ezekkel tégy eleget Isten igazságának? Az nem segít, ami nem az igaz út;⁷² mi most végső megfeszítését követeljük ama bűnnek, mely rajtad uralkodik: és ez tesz téged Krisztushoz hasonlóvá. Dél közeledtén Pilátus ítéletet hozott, és olyannyira igyekeztek végrehajtani, hogy délben már kereszten volt. S most ott függ ama szent test a kereszten, könnyeiben és verítékében újrakeresztelve, és saját vérével élve-balzsamozva. Ott ama könyörületes szív,⁷³ mely oly szembetűnő, oly nyilvánvaló, hogy most sebein keresztül szemlélheted. Ott ama dicsőséges szempár, melynek fénye elhomályosult, úgyhogy a Nap, megszegyelve, hogy tovább él annál, maga is kioltotta fényét. S aztán Istennek Fia, aki nem közülünk való volt, de felöltözve természetünket, új úton jött közénk,⁷⁴ leteszi ama lelket (mely sosem volt kívül az Atya kezén), új úton önként kibocsátva azt Atyja kezeibe; mert bár *ennél a mi Istenünkénél, az Úrnál volt kijövetel a halálból*, tehát tekintettel szövetségére neki szükségszerűen meg kell halnia, de nem a rázúdított ütések és döfések kényszerítették szent testét, hogy elengedje lelkét; hanem *emisi*, kibocsátotta lelkét;⁷⁵ és ahogy Isten lelket lehel az első Ádámba, úgy ez a második Ádám Istenbe, Isten kezeibe lehelte lelkét. Otthagyunk ez áldott fenntartásban,

⁷² Zsidók 10:20

⁷³ 1János 3:17

⁷⁴ Zsidó levél 10:20

⁷⁵ János 19:30

hogy függj csak azon, ki a kereszten függ, ott fürödj meg könnyeiben, ott csókolgasd sebeit, és nyújtózz el békén sírjában, míg majd feltámadásra méltóztat, és arra, hogy felvétess ama országba, melyet ő készített számodra romolhatatlan vérének fölbecsülhetetlen árán.⁷⁶ Ámen

(1631 február 25)

© fordította: *Bogárdi Szabó István*

⁷⁶ Máté 25:34, 1Korinthus 15:50, 1Péter 1:19

Jegyzetek:

ⁱ Kecskeeméthy István fordítása szerint

ⁱⁱ *cords of Hestae* – a későbbi kiadások némelyike javítja: cords of flesh. Lehetséges azonban, hogy *Hesztiára*, a mitológiai szűz istennőre utal, akinek oltárán a szent tűz nem alszik ki, mert mintegy köldökzsinórral (*umbilical cord*) van összekötve a Föld szívében izzó lávával. De ő maga sem hagyhatta el sosem az általa őrzött tüzet. („nem mehet onnan, nem maradhat ott”). Az örök láng őrzőjét illette az első és az utolsó áldozat. *Cicero* szerint (*De Natura Deorum* 2. 27) Hesztia (Vesta) minden belső, bensőséges dolog őrzője. *Platón* a szót az uszia-ra (lényegre) vezeti vissza (hesztia – esszia – uszia – esztin): „a dolgok lényege az egyik forma szerint Hesztianak nevezhető.” *Kratülosz*, 401. Ugyanitt Szókratész és Hemogenész így elemzi a *sxóma* (test) és a *sxéma* (jel), vagyis a test és lélek viszonyát – a test a lélek börtöne, sírköve, a test a lét jele.

ⁱⁱⁱ „*nasang*” – értelmezhetetlen átírás, a nasza [SN héber igére utal – jelentése: elindulni, kimenni, (ki)vándorolni. A hivatkozott bibliai szakasz kezdődik ezzel a szóval: „és *elindula* Izráel fiainak egész gyülekezete.” (2Mózes 17:1) *Donne* érvelése a nasza ige derivátumára vonatkozik, amit a Szeptuaginta   fordít (